

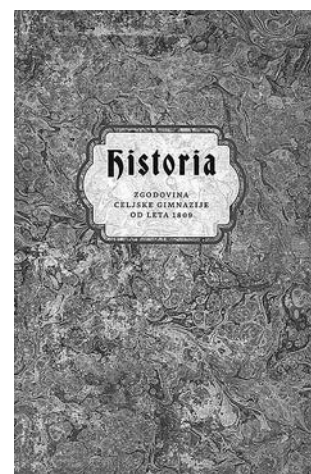
Dr. Aleksander Žižek in prof. dr. Matej Hribovšek: *Historia, Zgodovina celjske gimnazije od leta 1809*

Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2023, 207 strani

Šolske kronike, hranjene v fondih vzgoje in izobraževanja javnih arhivov, so bogat vir za raziskovalce, ki se ukvarjajo z zgodovino vsakdanjega življenja, saj neposredno odražajo duh časa skozi oči zapisovalca, hkrati so pomemben vir za zgodovino šolstva. Ostanek¹ ugotavlja, da sega začetek šol na Slovenskem v pozni srednji vek (1215), katerih namen sta bila izobraževanje in vzgoja novih duhovnikov, medtem ko so mestne šole za meščanske in plemiške otroke nastale v 13. stoletju. Zanimanje države za šolstvo se je začelo stopnjevati v času razsvetljenega absolutizma, ko je avstrijska vlada leta 1774 uvedla splošno šolsko obveznost. Celjska gimnazija je bila ustanovljena leta 1808 in je danes kot I. gimnazija Celje ena izmed treh najstarejših gimnazij v Sloveniji. O dolgi zgodovini I. celjske gimnazije so objavljeni številni zapisi iz različnih obdobj njene obstoja, razen o prvem stoletju njene obstoja. Na pobudo Zgodovinskega arhiva Celje, ki hrani šolsko kroniko celjske gimnazije (1808–1890) v fondu I. gimnazija v Celju (SI_ZAC/0845), so bile premagane jezikovne ovire in leta 2023 je bil objavljen prevod kronike z naslovom *Historia, Zgodovina celjske gimnazije od leta 1809*. Avtorja publikacije sta arhivski svetnik dr. Aleksander Žižek, ki se je ukvarjal s transkripcijo in prevodom iz nemščine ter z opombami, ki podajo globlje razumevanje posameznih podatkov, ter prof. dr. Matej Hriberšek, ki se je spopadel z latinskimi delom kronike. Zunanost publikacije je natančna replika izvirne šolske kronike tako po videzu naslovnice kot tudi po dimenzijah knjige kot takšne, ki so sicer pomanjšana razmerja originalnega formata. Znotraj knjige se za boljši občutek potovanja po zgodnji zgodovini prve celjske gimnazije pojavljajo tudi izseki iz originala, seveda v digitalizirani obliki.

Publikacija, ki obsega 207 strani, je objava vira SI_ZAC/0845 1/1 Kronika I. gimnazije v Celju 1808–1890, ki je pisana v latinskem jeziku (od leta 1809 do konca šolskega leta 1826/27) in v nemškem jeziku, pisanem večinoma v gotski kurzivi, in za šolsko leto 1889/90 že v latinici. Objavo vira Žižek odpre s kratko zgodovino gimnazij na Slovenskem, v katero vključi pregled delovanja gimnazije v Celju do konca 19. stoletja, našteje zaposlene v začetnem obdobju celjske gimnazije in poda podrobne informacije o originalu, kar deluje kot dober uvod v vsebino vira.

Zanimivost objave vira so opombe, ki jih skozi publikacijo naštejemo kar 419. Opombe služijo kot pripomoček, ki bralcu razreši marsikatero dilemo med branjem vsebine, kar je glede na obravnavano obdobje ključnega pomena, sploh za laične bralce, ki nimajo poglobljenega znanja v čas in prostor. Med drugim se v opombah razrešijo tudi napake, ki jih je naredil kronist v določenem obdobju. Tak primer je atentat na vojvodo Charlesa Ferdinanda d'Artoisa v Parizu, za katerega je kronist poročal, da se je zgodil 13. marca,

¹ Ostanek, France: Pomen šolskih kronik za zgodovino šolstva. V: *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 1 (1953), št. 3, str. 177–183.

vendar avtor v opombi izpostavi napako, da je bil atentat izveden meseca februarja (opomba 73). Žižek bralcu z opombami poleg kratkih biografij omenjenih oseb v zapisih poda tudi razlage imen stavb in ulic, ki so se v obravnavanem obdobju razlikovale od današnjih imen. Tako na primer izvemo, da je bila Schnepfleitnerjeva hiša v lasti blagajnika štajerskega kameralnega carinskega urada Karla Schnepfleitnerja in ima danes naslov Glavni trg 13. Odprtje južne železnice 2. junija 1846, ki ga kronist v izvirniku omeni samo z enim stavkom, Žižek v opombi dopolni z bolj »sočnim« opisom Ignaca Orožna.

Če je vsebina začetka kronike bolj politično obarvana in se osredotoča predvsem na profesorje, se vsebina proti koncu stoletja že bolj nanaša na učence, pouk in z njim povezane dejavnosti ter na vsakdanje dogodke. Kronisti poročajo tudi o zdravstvenem stanju tako učencev kot profesorjev. Proti koncu stoletja tako postaja kronika bolj poljudna, vendar še daleč ne tako, kot so šolske kronike pisane danes.

Kroniko prve celjske gimnazije sestavljajo tudi vrinjeni listi z nekroniško vsebino, ki se pojavlja v začetnem delu šolske kronike. Vrinki (kot jih imenujeta avtorja) so po velikost manjši kot format kronike, medtem ko so na njih napisane razne pesnitve, ki jih je Žižek prav tako opremil z razlago v opombah.

Kot je v uvodniku publikacije poudaril Batagelj (str. 7), je Kronika I. celjske gimnazije eden od draguljev, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Celje, ki zaradi jezikovnih ovir ni bil »uporaben« vir razumevanja zgodovine te pomembne celjske izobraževalne institucije širši javnosti. Z izdajo in s prevodom vira sta avtorja dr. Aleksander Žižek in prof. dr. Matej Hriberšek prispevala pomemben kamenček v mozaik celjske lokalne zgodovine za obravnavano obdobje in v mozaik zgodovine I. gimnazije v Celju.

Anja Prša

Mojca Horvat:
Od urbarjev do fotografij. Arhivsko gradivo gospostva
Fala s širšega območja Ruš, Lovrenca na Pohorju
in Selnice ob Dravi

Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2024, 100 strani

Vajeni smo že, da so razstave arhivske svetovalke Mojce Horvat, ki je v Pokrajinskem arhivu Maribor skrbnica fondov do leta 1900, vedno zelo slikovite. Odlična poznavalka starejšega gradiva, predvsem gradiva gospoščin, s predstavami teh nikoli ne razočara. Tako smo pred kratkim lahko občudovali razstavo in monografijo o gospostvu Negova ter pred leti urbarje, ki jih hrani PAM.

Tokratna razstava arhivskega gradiva gospostva Fala in spremljajoča monografija sta ponovno sijajni, hkrati prinašata tudi nekaj novosti. Razstava tako ni »klasična« arhivska razstava, medtem ko je katalog k razstavi pravzaprav obširna monografija.

Fond Gospoščina Fala spada med večje gospoščinske fonde, saj obsega kar 266 arhivskih škatel in 17 map, kar obsega skupaj 32 tekočih metrov arhivskega gradiva. Najstarejši dokument v fondu sega v leta 1460, medtem ko je najmlajši iz leta 1943; večina gradiva v fondu je iz 19. stoletja. Fond je zelo dobro popisan, popis je dostopen tudi na spletni strani Virtualne arhivske čitalnice. Tako razstava kot katalog se osredotočata na dokumente, ki so nastali v času, ko je gospostvo Fala imela v lasti družina Zabeo.

Ohranjeno gradivo gospostva Fala je poleg velikosti tudi zelo slikovito. Na razstavi je razstavljenih kar 49 originalov, eden lepši in slikovitejši, bolj raznovrsten, zanimivejši od drugega. Naj jih naštejemo samo nekaj: pečatniki gospo-